

BLIK OP BOIJL

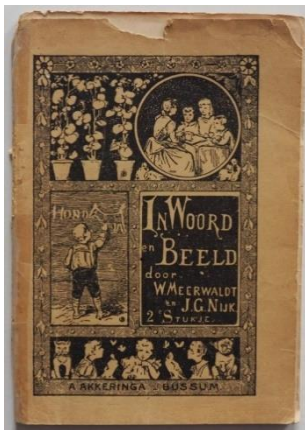
De nalatenschap van juffrouw A.H. de Jong (1881-1951) deel 1: 1900-1932

De visie van meester Engbert Mulders

In 1900 is er in Boijl een vacature voor een onderwijzeres. Dertig sollicitanten melden zich. Ze zijn zelfs afkomstig uit Amsterdam, Leiden en Zutphen. Alle dames sluiten hun brief af met "Uwe dienstwillige" of "Uwe dienstwillige dienaars". De tijdgeest, zullen we maar zeggen.

Mulders, het hoofd van onze school, moet een selectie maken uit de dertig brieven. Hij schrijft een uitvoerig verslag van zijn aanpak en stuurt dat op 13 september naar de gemeenteraad. Mulders nodigt twaalf kandidaten uit voor een proefles. Alle twaalf zijn ze "opgekomen". Hij neemt er een hele week de tijd voor. Twee lessen van een half uur moeten ze geven: een leesles en een "aanschouwingsles". In het laatste geval moeten de aspirant juffen een voorwerp uitkiezen uit een voorraad klaargelegde spullen en krijgen ze een half uur om een les voor te bereiden. Mulders vindt het jammer dat de meeste kandidaten niet genoeg aandacht hebben besteed aan de zelfredzaamheid van de leerlingen.

Mulders is een modern man: hij hangt de ideeën aan van onderwijsvernieuwer Jan Ligthart (1859-1916). "Lezen is een

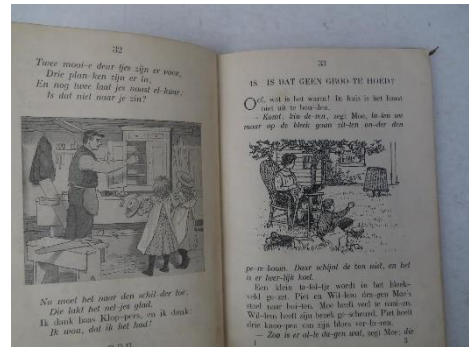
voorwaarde voor de andere vakken. Ook moet men werken met **aanschouwelijk materiaal**: kinderen leren het best door te waarnemen: kijken, luisteren, horen, voelen, proeven, ruiken."

Lezen en aanschouwen, laat dat nou net de twee aspecten zijn waarop meester de sollicitanten toetst. De kinderen uit Boijl lezen met de methode "In Woord en Beeld". De titel zegt het al: "aanschouwelijke" plaatjes erbij. In zijn verslag aan de gemeenteraad bespreekt meester allerlei aspecten van de proefflessen, maar hij wil het niet hebben over orde handhaven. Dat is vanzelfsprekend. "Over orde hoef ik niet te spreken, want waar warme belangstelling is, is orde." (Benadrukken van "is": zo in tekst van Mulders.)

Hij geeft de twaalf kandidaten voor elke proefles een cijfer; de vijf beste draagt hij voor aan de Raad. Mulders tekent hierbij aan dat **ambitie** eigenlijk belangrijker is dan de cijfers. Ambitie hebben ze alle vijf genoeg volgens hem.

Half oktober stapt in Peperga de nieuwe juf uit de trein: Alberdina Henderika de Jong uit Harlingen. Negentien jaar oud.

Was ze de beste van de vijf voorgedragen kandidaten? Nee, ze is nummer drie, met een 7 voor de aanschouwingsles en een 7,5 voor de leesles. Het verslag van de gemeenteraad dd. 6 oktober 1900 heb ik niet te pakken kunnen krijgen, dus we weten niet waarom er drie stemrondes nodig waren voor de benoeming van De Jong. Was haar handicap (ze was mank) een bezwaar?

benoemd tot onderwijzer te Nijelamer H. Schaap te Wolvega, tot onderwijzer te Oldetijne R. Hazewindus te Boornbergum en tot onderwijzeres te **Boijl** bij derde stemming mej. A. H. de Jong te Harlingen. Aan den onderwijzer P. Roders te Noordwolde werd overeenkomstig de

Wie laat ze achter in Harlingen?

Alberdina de Jong heeft één zus, twee jaar jonger. Hun moeder is overleden toen de meisjes 4 en 2 jaar oud waren. Vader is in hetzelfde jaar (1885) hertrouwd en al gauw zijn er een halfzusje en twee halfbroertjes. Het is zeer waarschijnlijk, gezien de latere ontwikkelingen, dat Alberdina en haar zus veel contact hadden met de oudere zus van hun overleden moeder: Wietske Wijga-van Veen. Tante Wietske had een tweeling, twee jongetjes, die heel jong zijn overleden. De laatste vlak na de geboorte van Alberdina. Daarna heeft tante geen kinderen meer gekregen. Dat de band tussen haar en de twee nichtjes heel hecht is geweest, blijkt wel uit het opschrift dat de zussen op de grafsteen van tante zullen laten zetten: *“Haar leven was liefde”*.

Aankomst in Boijl

Juf De Jong zal van het station in Peperga worden opgehaald, gelukkig maar, want ze is nog zo'n 15 kilometer van Boijl verwijderd en te voet zal niet gaan. Ze heeft nogal wat bagage en dan nog die handicap. Ze verwacht waarschijnlijk paard en wagen, maar ...! De man die op haar afloopt, is met een hondenkar. Het zal toch niet zo zijn dat ze daar in moet? Ja, dus. Boijliger Sietse Jonkers helpt haar met bagage en al de kar in. 15 kilometer over grotendeels onverharde wegen... Zo maakt de nieuwe schooljuffrouw van de 2^e en 3^e klas haar entree in ons dorp. Arme juf en arme hond...

Boijl in 1900: armoede Alberdina is gewend aan de levendige havenstad Harlingen. Vader verdient er zijn brood als zoutweger. Hij berekent het gewicht van een scheepslading. Boijl is stiller en armoediger. De armoede rond 1900 blijkt wel uit de verhouding tussen de betalende en niet-betalende schoolkinderen. Als de juffrouw arriveert, heeft de school 125 leerlingen: 66 jongens en 59 meisjes. Het schoolgeld is 30 cent per maand. Als je meer dan één kind op school hebt, betaal je 25 cent per kind. Niet-betalende leerlingen in 1900: jongens 52, meisjes 47. Ja, dat is schrikken.

Leerplicht

Op 1 januari 1901 gaat de algemene leerplicht echt van start (vanaf 6 jaar). Dat wil niet zeggen dat elk kind nu iedere dag in de schoolbanken zit. Om te beginnen stopt de leerplicht bij 12 jaar en er zijn een paar uitzonderingen. Kinderen van *“zwervende ouders”* (denk aan schipperskinderen, kermis- en circuskinderen) zijn vrijgesteld. Bovendien hoeven meisjes niet naar school als de ouders vinden dat ze nodig zijn voor het huishouden. Als er hulp op het land nodig is, mogen kinderen ook thuis gehouden worden.

De school in 1900

Alberdina de Jong zal heel blij zijn geweest met de baan: ze wordt op 6 oktober benoemd en meteen diezelfde dag schrijft ze dat ze de benoeming aanvaardt. Ze begint 15 oktober.

De nieuwe school

Er zijn (Alberdina meegerekend) drie leerkrachten voor 125 leerlingen. Ook is er nog een juf voor de *“nuttige handwerken”*. Je hebt dus gemiddeld bijna 42 kinderen in de klas. De klas is overvol, kinderen zijn van verschillende leerjaren en niveaus en dan zijn er ook nog kinderen die vaak lessen missen. Tel daar bij op dat deze kinderen de school misschien wel zien als een plek waar ze even kunnen uitrusten. Leg dan de staartdeling maar eens uit...

Nee, een makkelijke tijd was het niet, de eerste helft van de 20^e eeuw.

In 1900 was de verdienste in het onderwijs niet geweldig, maar ook niet slecht. Alberdina begint met 500 gulden per jaar. Bij goed functioneren, zal ze er na drie jaar 50 gulden bij krijgen. Meester Meine Veen zit inmiddels op 600 gulden en meester Mulders krijgt 800 gulden met vrij gebruik van huis en tuin. (Ter vergelijking: een beëdigde en dus afgestudeerde vroedvrouw verdient met haar "nacht en ontij-baan" 250 gulden per jaar.)

In de kost 1900-1908

Waar vindt de 19-jarige juf onderdak? Sietse Jonkers brengt haar met zijn hondenkar naar het gezin van meester Mulders. Vervolgens zal ze acht jaar lang op meerdere adressen verblijven. Een van die adressen heb ik kunnen vinden, dankzij het prachtige boekje dat Reimer Strikwerda en Anne Dassen hebben gemaakt over de Doldersumsestraat. Ze verbleef hier een tijdje op nummer 12. Weduwnaar Harmen Jonkers en zijn dochter Janke (later Janke Dorprigter) woonden daar. Alberdina en Janke waren van dezelfde leeftijd en ik stel me zo voor dat dat een pluspunt was van dit adres.

1904: Leven in de brouwerij met ernst en luim!

Ondanks een drukke baan en een handicap bruist de 23-jarige Alberdina van energie. Maar er is niets te doen in Boijl. Daarom neemt ze het heft in eigen hand en richt samen met wat jongelui in 1904 een toneelvereniging op: "Nut en Genoegen". Het is haar lust en haar leven. Zo lang haar gezondheid het toestaat, zal ze leiding geven aan de club.

Alberdina, tante Wietske en ? bij hun huis. Boijlerweg 90

1908: Een eigen huis

Na acht jaar "in de kost" komt de grote kans. Ze kan een stuk grond kopen van Mulders en zijn vriend, meester Van Loon van het Boschoord-schooltje. Beide mannen investeren wel vaker gezamenlijk. De ligging is heel gunstig, net naast het Skoelebos, op een deel van het terrein dat in aktes ook wel de "Oosterbrink" wordt genoemd. Alberdina laat er een mooi huis bouwen.

Hoe kan dit? Haar inkomsten zijn toch niet opeens zo hoog dat ze als vrijgezelle jonge vrouw dit allemaal kan doen? Ze neemt een hypotheek van 575 gulden en ik vermoed dat ze financiële hulp heeft gekregen van tante Wietske, maar daar zijn geen notariële aktes van te vinden.

In 1908 is tante al enige jaren weduwe. De wind-rogmolen bij de Bildtpoort in Harlingen, die ze samen met haar man beheerde, verkoopt ze. Niet alleen de molen (1127 gulden), maar ook vijf woningen met erven, waarvan vier verhuurd (totaal 4675 gulden.) De verhuurde woningen komen uit de erfenis, te delen met de partner en nakomelingen van haar overleden zus, de moeder van Alberdina. Tante is dus beslist niet onbemiddeld en Alberdina erft ook nog wat. Met de opbrengst op zak verhuist tante Wietske naar Boijl. Ze heeft haar hele leven in Harlingen gewoond en een band met Boijl heeft ze zelf niet, behalve dan de band met haar nichtje. Tante komt bij de inmiddels 27-jarige Alberdina inwonen en ze blijft er de rest van haar leven. 19 jaar later, in 1927 wordt ze begraven in Boijl. Haar graf is nog steeds hier aanwezig.

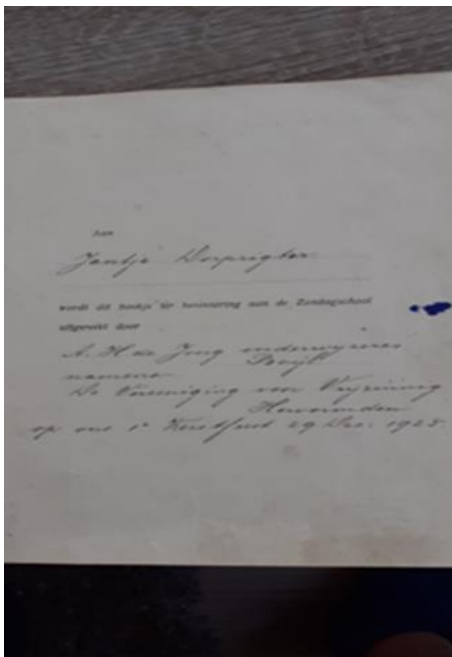
Op **16 mei 1914** rijdt de eerste tram door Boijl. Aan Alberdina de taak om de school er goed op te laten staan. Knap werk van onze juf: het nieuwe schooljaar is net gestart op 1 mei. Lastige tekst voor derdeklassers: een bloemetje als tolk van onze vreugde....

april 1924: meisjesvereniging en zondagschool

Op 1 april 1924 sluit de kerkgemeente van Boijl zich aan bij een nieuwe vereniging in protestants Nederland: *De Vereeniging voor Vrijzinnig Hervormden*. Alberdina is er actief bij betrokken. De vereniging draait nog niet meteen op volle kracht, want het eerste kerstfeest van de meisjesvereniging wordt gevierd in 1925.

„Nu kan ieder maar gaan rijden!
Niemand wordt van 't reizen moe.
Nu is 't maar een wissewasje,
Wil men eens naar Steenwijk toe!
Neem de tolk dan van onz' vreugde,
En verhoor onz' stille beë:
Draag vandaag een enkel bloempje,
Ter gedachtenis aan ons mee!”

Toen we weer in de tram zaten — de burgermeester van Weststellingwerf en de heer Kretschmar van Veen hadden de onderwijzeres en de kindertjes bedankt — had ieder een bloempje meer op zijn borst.

“Aan Jantje Dorprigter wordt dit boekje ter herinnering aan de Zondagschool uitgereikt door A.H. de Jong, onderwijzeres te Boijl, namens de Vereeniging voor Vrijzinnig Hervormden, op ons 1e Kerstfeest 29 Dec. 1925”

Alberdina haar gezondheid gaat na de dood van tante Wietske steeds meer achteruit.

In **1928** is ze een poos zo ziek dat er een invaller voor haar geregeld wordt. Na haar ziekte ploetert ze nog vier jaar door. Maar na 27 jaar (in 1931) moet ze helaas het werk voor haar geliefde toneelvereniging opgeven. Op 18 augustus 1932, ze is 51, stopt ook het schoolwerk. Er wordt haar ontslag verleend wegens lichamelijke gebreken. Wat

nu? In Boijl blijven, terug naar de familie in Harlingen of naar zus Antje in Haarlem?

In de volgende *Bi'jpraoten* de bijzondere keuze van Alberdina de Jong.

Namens Werkgroep Archief Boijl: Sjoukje Schlepers-Bergsma